

Zondag 25 januari 2026

Wat is navolging vandaag?

Dorpskerk - Blaricum

Voorganger: ds. Jurjen Zeilstra

Inleiding

Vandaag wordt Auschwitz herdacht, en al die andere concentratiekampen waar miljoenen stierven tijdens de Tweede Wereldoorlog, velen van hen Joden. Uit ons land werden procentueel het meeste Joden weggevoerd en vermoord. Een Duitser die dat ook overkwam was de theoloog Dietrich Bonhoeffer (1906-1945). Hij stierf vlak voor het einde van de oorlog als straf voor het verzet dat hij pleegde. Een van zijn belangrijke boeken draagt de titel 'Navolging'. Is navolging van Christus voor 'gewone' mensen zoals wij zijn, wel weggelegd? Bonhoeffer heel goed dat navolging voor verreweg de meeste mensen niet kan zijn alles uit je handen laten vallen en een louter spiritueel en teruggetrokken leven gaan leiden. Ook betekent het niet een prijsgeven van zelfbewustzijn of onafhankelijkheid in de gebruikelijke zin van het woord. Hij maakte er in het boek met de titel Navolging uit 1934 een punt van dat Jezus juist niet spreekt van navolging als een zware eis, maar als een bevrijding. Navolging is kracht ontvangen en met vreugde richting vinden. Wat is navolging vandaag?

Schriftlezing Oude Testament: Jesaja 49, 1-7

Tweede Schriftlezing: 1 Korintiërs 1, 1-9

Schriftlezing Evangelie: Matteüs 4, 12-22

Prediking

Gemeente van Christus,
wie van ons zou dat niet willen: Jezus Christus navolgen? Ik moet denken aan de Jezus van de zaligsprekingen, de zachtmoedige, de mens die klank gaf aan Gods eigen roepstem. Hij die vissers aansprak, en zij lieten hun netten achter, en gingen met hem mee. 'Gelukkig de barmhartigen, want zij zullen barmhartigheid ondervinden,' zei hij.¹

Jezus Christus navolgen, wie van ons zou dat werkelijk kunnen? Ik bedoel, dagelijks, in het 'gewone leven', juist dan, wanneer het erop aan komt: niet de voor de hand liggende reacties vertonen, van verongelijkheid, van drift, van eigenbelang en van het jezelf belangrijker vinden dan de ander, en van het reageren vanuit de angst zelf tekort te komen, in de aandacht van anderen, in termen van die zaken in het leven waaraan we allemaal behoefte hebben: eten en drinken, kleding en huisvesting, maar bovenal liefde. Zou het navolgen van Christus betekenen dat je af kunt zien van je voortdurende streven goed voor jezelf te zorgen? Maar dan zal het wel moeten gaan om vertrouwen. Is

¹ Matteüs 4,7.

dat wat Jezus bedoelde toen hij zei: 'Zoek liever eerst het koninkrijk van God en zijn gerechtigheid, dan zullen al die andere dingen je erbij gegeven worden.'² Wat er ten diepste tussen de om navolging roepende Jezus en de vissers is gebeurd, weten wij niet. Dat heeft de evangelist wijselijk niet willen, of mogelijk niet kunnen opschrijven. Maar dat er iets heel bijzonders is gebeurd daar aan de oevers van dat meer, moet wel waar zijn. Want zij lieten alles achter, hun netten en hun vader, en volgden hem.

Dietrich Bonhoeffer voelde zich persoonlijk zeer geraakt door dit verhaal. Juist in die moeilijke jaren dertig, terwijl hij als jonge theoloog geroepen werd door de Belijdende Kerk om dwars tegen de tijdgeest in, leiding te geven aan een seminarie waar studenten zich wilden voorbereiden op het predikantschap in de Duitse protestantse kerk. Hij bundelde zijn overdenkingen, preken en gedachten uit die tijd in het boek 'Navolging' dat in 1937 verscheen. Je moest wel moed hebben, en heel veel Godsvertrouwen, om in er die tijd dwars tegen in te gaan en de eis de Führer te volgen in alles wat hij beval, naast je neer te leggen. Een eis ook die van overheidswege ook aan de kerk werden gesteld. Het was moedig niet deze mens op dit voetstuk te plaatsen, maar Gods gebod, zoals Jezus Christus dit in woord en daad had belichaamd, na te willen volgen.

De navolging van Christus was een onderwerp dat Bonhoeffer niet zelf had bedacht. Reeds in de 14e eeuw schreef Thomas à Kempis het belangrijke en wereldberoemd geworden boek 'De Imitatione Christi', Over de navolging van Christus, waarin werd opgeroepen tot geestelijk leven en de steeds verdere verinnerlijking daarvan. Het boek van Thomas à Kempis ging over troost en de onmisbare, fundamentele waarde bij dit alles van de viering van de Maaltijd van de Heer. Hier lag de kracht van de spiritualiteit van de Broeders des Gemenen Levens in de IJsselvallei. Maar zij zijn waarachtig niet de enigen geweest. Talloze toegewijde gelovigen hebben zich de eeuwen door laten roepen, dwars tegen de tijdgeest in, en zich herkend in de profeten die een stem verstonden die sprak tot hun hart, zich herkend ook in die vissers bij dat meer, die leerlingen werden van Jezus.

Dietrich Bonhoeffer heeft het thema 'navolging' niet zelf bedacht. Dat was het hem juist. Er was iets, iemand, die hem aansprak. Het verlangen Jezus Christus radicaal na te volgen betreft een hartenkreet die slechts voort kan komen uit een diep in je ziel geraakt zijn door Gods Woord. Wie niet in de eerste plaats een bepaalde menselijke organisatie wil

² Matteüs 6,33.

gehoorzamen, niet de eisen van het dagelijks bestaan, niet de aandeelhouders van een florerend bedrijf, niet de regels van de overheid, niet de context van de cultuur, niet de verlangens van je ouders, niet de zogenaamde 'influencers' van de zogenaamde sociale media, zelfs niet de frasen van de kerk, die hol kunnen klinken, en ook niet eens niet het programma van je eigen ambities, die mens kan het beleven door God zelf geroepen te worden, tot navolging. En wat of wie je dan navolgt is een diep geheim. Het kan niet anders dan gaan over de waarde van beleving van essentie tussen jou en God. Die beleving betreft genade. Dat is een diepgewortelde overtuiging dat de waarde die het hele leven de moeite waard maakt, ontvangen worden als een geschenk, niet bevochten op eigen kracht. Deze 'dure genade' verandert een mens, doet hem, doet haar, doet jou en mij beseffen, dat God een dynamische weg met ons gaat. In alle eenvoud leren wij het onze eigenwijsheid los te laten, om opnieuw het leven te ontvangen in Gods naam. Dat is niet vanzelfsprekend. In beeldtaal sterven wij met Christus, om met hem op te staan in het licht van Gods Koninkrijk van vrede en gerechtigheid.

Deze navolging staat diametraal tegenover het 'Befehl ist Befehl' waarin een volk gewelddadig strijdend ten onder gaat. Deze navolging staat diametraal tegenover het bekende goddeloze adagium uit de nazitijd 'Führer befehl, wir folgen.'

Deze roep tot navolging, oeroud van origine, is vandaag onvoorstelbaar actueel. Alsof het fascisme nooit heeft bestaan, verliezen tallozen zich in de verblinding van manipulerend, schijnbaar succesvol, leiderschap. Dit is een vorm van machtsvertoon die zich niet stoort aan democratische instellingen, geen respect heeft voor onafhankelijke journalistiek of echte wetenschap, en die de rechtsorde, intern en internationaal voortdurend schaamteloos schoffeert. Dit leiderschap gaat prat op eigendunk en wenst geen rekening te houden met een gedeeld belang in termen van bescherming van de leefomgeving of de zwakken in de samenleving. Medische zorg en gezondheidsinformatie worden ondergeschikt gemaakt aan politieke belangen. Solidariteit en loyaliteit worden niet gerespecteerd, laat staan een internationale rechtsorde die ertoe doet. Vluchtelingen en migranten zijn niet langer welkom. Het eigenbelang regeert middels egocentrische projecties van machtige rijken. Het is, als het gaat om duurzame en rechtvaardige vrede, een heilloze weg, want de chantage zal nooit ophouden. Dit leiderschap geneert zich niet, wanneer het zo uitkomt, om zich in christelijke termen te hullen, die wanneer het even niet in het eigenbelang is, weer even gemakkelijk

kunnen worden geloosd. Armpje drukken is voor dit leiderschap de dagelijkse praktijk.

Navolging is weerstand bieden, niet zozeer aan dictatoriale leiders. Navolging is weerstand bieden aan deze goddeloze mentaliteit. En dat kost wat. Wij hebben ons schrap te zetten. Maar we zouden ons vergissen als we in onze reactie zelf de methoden van de onderdrukker zouden overnemen. Bonhoeffer spreekt van een andere weg. Hij spreekt in de context van zijn tijd, in verband met het geloof over gehoorzaamheid op een wijze, die wij niet meer kennen. Bonhoeffer heeft het over kostbare genade. 'Goedkope genade,' zegt hij, 'is de doodsvijand van onze kerk.'³ Zijn boek over navolging is wel 'een streng en hard boek' genoemd.⁴ Maar wie de geschiedenis kent en weet wat het Duitse 'Du sollst gehorchen' betekende, die weet hoe nodig het was dat daar, lijnrecht tegenover, de gehoorzaamheid aan een ander koninkrijk werd benoemd, een koninkrijk niet van deze wereld. Bonhoeffer had het over gehoorzaamheid aan de stem van God. Dat was de God die de profeten riep vanaf de moederschoot tot radicale toewijding. Alleen zo kon Gods heil op inclusieve wijze in de wereld verkondigd gaan worden. Je in je hart geroepen weten betekende niet langer dat jij het recht kreeg op de eerste plaats te gaan staan. Dat jij je geroepen wist tot Gods Koninkrijk van vrede en recht betekende, integendeel, leren afzien van louter eigenbelang. Alleen zo kreeg Israël, in de woorden van Jesaja, een dienende rol in het heilsplan van de Schepper. Maar dan komen alle andere volken in beeld. In vervulling gaat de verborgen bijbelse belijdenis dat in de heilige Schrift de schepping van de mens en de verhalen die gaan over de hele volkerenwereld vooraf gaan aan de roeping van Abraham. In Genesis 1-11 gaat het immers niet om Israël, maar om de mensheid en Gods liefde voor al zijn schepselen.

Deze liefde is wat die eenvoudige vissers ook van Jezus gaan leren. In talloze ontmoetingen, in zijn sterven en opstanding, zullen zij worden meegenomen en vissers van mensen worden. Deze liefde voor mensen hebben ook wij te leren. Dat is navolging vandaag. Amen.

Uitzending en zegen

Gaan we vanhier, God gaat met ons mee.
Deze God is niet aan plaats gebonden.

³ Bonhoeffer, D., *Navolging*, vert. E.A. Franken-Duparc, Baarn 1992 (=1964), 13.

⁴ Sperna Weiland, J., 'Dietrich Bonhoeffer' in: Achterhuis, H. (red.), *Denkers en religie*, Diemen 2010, 357-368, i.z. 360.

Zijn nabijheid is een dynamische inwerking van zijn Geest in ons leven. De stem van God zal, waar u ook heengaat, naklinken in ons oor, en blijft ons vragen om een navolging die niet zonder gevolgen zal blijven, maar het beslissende verschil maakt in de wereld vandaag.

De genade van Jezus Christus,
de liefde van God,
de verbondenheid met de heilige Geest,
is met jullie allemaal.

Afbeelding: De roeping van Simon en Andreas, Duccio di Buoninsegna, 1308-1311, Siena.